

Brenda Froyen
CTO, KU Leuven
Contact: Brenda.Froyen@ap.be

Zeven principes van taalkrchtig onderwijs in de praktijk getoetst

1. Aanleiding

Een tiental jaren vertelde ik als taaldocent in de lerarenopleiding hoe mijn studenten in de basisschool moesten lesgeven. Mijn lessen onderbouwde ik met onderzoek en theorieën uit boeken. Met de twee voeten in de basisschool had ik nooit echt gestaan. Daarom besloot ik in 2018 om zelf de opleiding Bachelor Lager Onderwijs te volgen, voor de praktijkervaring, maar vooral om te toetsen of wat ik met zoveel bravoure verkondig ook realiseerbaar en waar is.

Naast deze uitdaging, stortte ik me, samen met dertien andere taaldocenten van verschillende Vlaamse hogescholen en het Centrum voor Taal en Onderwijs, op een ander avontuur: een handboek didactiek Nederlands voor het lager onderwijs schrijven, die vertrekt vanuit één gezamenlijke visie. Die visie kon ik meteen ook toetsen aan de praktijk.

Beide projecten eindigden in 2020. In juni behaalde ik mijn diploma Bachelor Lager Onderwijs. In september lag het handboek *Volop Taal. Didactiek voor het lager onderwijs* in de winkel, met daarin zeven principes voor taalkrchtig onderwijs geformuleerd. Die zeven principes licht ik graag in de volgende paragraaf toe om vervolgens beknopt in te gaan op hoe ik die principes heb proberen te integreren in mijn eigen lessen. In een laatste paragraaf formuleer ik enkele bevindingen en bedenkingen, gebaseerd op mijn ervaring.

2. De zeven principes van taalkrchtig onderwijs

In het handboek *Volop Taal* worden zeven principes van taalkrchtig onderwijs toege-licht en geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. Die principes werden opgesteld door veertien taaldocenten en zijn gebaseerd op onderzoek, ervaring en bestaande kaders zoals de vijf sleutels voor een effectieve didactiek begrijpend lezen (Gobyn e.a. 2019) én de uitdagingen waar ons 21ste-eeuwse onderwijs voor staat. We spreken bewust niet van krachtig taalonderwijs, dan wel van taalkrchtig onderwijs. Op die manier willen we benadrukken dat taal niet alleen een vak is in het onderwijs, met daaraan gekop-pelde doelen, maar ook het middel om andere doelen van vakken te bereiken. Onder-staande definities komen letterlijk uit het handboek *Volop Taal* en pogen zeer beknopt de lading van de principes te dekken.

Figuur 1 – De zeven principes van taalkrchtig onderwijs.

Talige grondhouding

Een positieve talige grondhouding stimuleren bij leerlingen vormt de basis voor taal-krchtig onderwijs. Het is een samenspel van veilige taal oefenkansen creëren, het talige repertoire van leerlingen omarmen en hoge verwachtingen koesteren ten aanzien van hun taalleerpotentieel.

Functioneel

Taalkrchtig onderwijs wordt functioneel als leerlingen taal gebruiken om doelen te kunnen bereiken die voor hen betekenisvol zijn.

Contextrijk

Contextrijk onderwijs biedt veel en rijk taalaanbod en verbindt dat met de interesse en de leefwereld van de leerlingen, en met hun eerder opgedane kennis en ervaring. Zo kan (abstracte school)taal verworven worden. Context geeft betekenis aan het leerpro-ces van leerlingen en werkt motiverend.

(Inter)actief

Onderwijs wordt (inter)actief als leerlingen veel van elkaar kunnen leren, kwaliteitsvolle input en feedback van de leraar krijgen en de kans hebben om actief te leren.

Ondersteuning

Krachtige ondersteuning is een combinatie van feedback, feedup, feedforward en differentiële keuzes die je maakt, om ervoor te zorgen dat leerlingen de kloof kunnen overbruggen tussen wat ze wél kennen en kunnen, en wat nog niet. Ondersteuning kan zowel individueel als klassikaal gegeven worden.

Impliciet en expliciet leren

Impliciet leren betekent dat leerlingen in contextrijke situaties functionele en (inter)actieve opdrachten krijgen, waardoor ze onbewust taal oppikken. Expliciet leren is bewust inzoomen op talige aspecten, zoals 'schooltaalwoorden'. Taalkrchtig onderwijs bestaat uit een samenspel van impliciet en expliciet leren.

Reflectie

Bij onderwijs dat kansen tot reflectie biedt, is er een goede afwisseling tussen nieuwe zaken leren en nadenken over wat geleerd wordt. Die reflectie stimuleert het leerproces.

Op basis van deze zeven principes ontwikkelden we verschillende kijkwijzers (een algemene kijkwijzer, een kijkwijzer voor luisteren en spreken, voor lezen, voor schrijven, voor woordenschat en voor taalbeschouwing) met richtinggevende vragen, waarmee je je lessen als het ware kunt 'screenen' op basis van die principes. Met andere woorden, een ideaal instrument om de eigen lessen in de stageschool onder de loep te nemen.

3. De principes getoetst in de klaspraktijk

Ik kreeg de opdracht om de taallessen van het thema 'Ik kan wat jij niet kan' uit het handboek *Tijd voor Taal accent 5* te geven aan mijn klas van het vijfde leerjaar (groep 7). Daarnaast mocht ik voor 'Wereldoriëntatie' een thema uitwerken rond 'anders zijn'. Voor 'Muzische vorming' kreeg ik alle vrijheid. Principes zoals '(inter)actie' en /of 'ondersteuning' vond ik vaak terug in de handleiding of kon ik met kleine interventies nastreven. Principes zoals 'functioneel' en 'contextrijk' vroegen grotere inspanningen. Ik wilde proberen om de verschillende vakken zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen met één centraal doel: ervoor zorgen dat mensen die zich soms anders voelen zich niet alleen welkom voelen maar ook welkom zijn in onze maatschappij. Mijn ambitieuze plan vroeg om heel wat vertrouwen van mijn klasmentor dat ik won door hem te verzekeren dat ik met de doelen uit de handleiding aan de slag zou gaan en zoveel mogelijk het werkschrift zou invullen.

De les waarin de leerlingen een brief moesten schrijven werd functioneel nadat ik via sociale media een oproep deed waarin ik vroeg of mensen die zich vaak anders en/of eenzaam voelen graag een briefje zouden krijgen van mijn leerlingen. Het was fantastisch om te zien hoe de leerlingen – zeker toen de eerste antwoordbrieven terugkwamen – nog meer, buiten de lessen, begonnen schrijven. De doelen van het lesje ‘interview je idool’ bereikte ik door een bezoekje te brengen aan de bewoners van het woonzorgcentrum die maar wat graag op de voorbereide vragen van de leerlingen antwoordden. De diversiteit en het unieke anders zijn van mijn eigen leerlingen kwam tot uiting tijdens een zelf georganiseerde talentenshow voor de ouders, waarbij uitnodigingen en bindteksten geschreven moesten worden, en de show gepresenteerd moest worden. Het volledige relaas van mijn ‘project’ vind je als praktijkvoorbeeld in het handboek *Volop Taal*.

4. Bevindingen en bedenkingen

Mijn stage-ervaring leerde me dat de zeven principes wel degelijk een waardevol kader zijn om je eigen taallessen, maar vooral ook de lessen uit de handleiding, te beoordelen. Dat wat ik met zoveel bravoure verkondig, is wel degelijk haalbaar.

Een stagecontext is echter een zeer specifieke context met heel wat obstakels die het uitproberen van ‘de ideale taallessen’ belemmeren. Dat was voor mij niet anders. Zo was er het keurslijf van de handleiding, de klasmentor die vaak liever op ‘veilig’ speelde en de strakke uurroosters. Om die obstakels te overwinnen, is een flinke portie zelfvertrouwen nodig. Dat zelfvertrouwen kunnen we alleen maar aanzwengelen door onze studenten voldoende bagage mee te geven, naast kritische zin om handleidingen en methodes in vraag te durven stellen.

Het afgelopen academiejaar liet ik mijn studenten verschillende ‘handleidinglesjes’ beoordelen aan de hand van de zeven principes. Ze slaagden erin aan te geven dat bepaalde principes helemaal niet aanwezig waren. Slechts enkelen hadden de kunde en creativiteit om met concrete interventies te komen en het waren de uitzonderingen die de ruimte kregen op hun stageplek om die interventies ook daadwerkelijk uit te proberen.

Is het vertrouwen in de handleiding van onze (toekomstige) leerkrachten groter dan het vertrouwen in hun eigen kunnen? Hoe kunnen we dat zelfvertrouwen aanzwengelen? Het zijn enkele vragen die ik graag aan jullie stel. En mocht je als lerarenopleider tijd en zin hebben, duik dan zeker eens die basisschool in. Het is een leerrijke ervaring en – toegegeven – het is fijn om bevestigd te weten dat, wat we vertellen, ook echt haalbaar is.

Referenties

Dobbeleers, D. e.a. (2015). *Tijd voor Taal accent 5*. Wommelgem: Van In.

Gobyn e.a. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen*. Brussel: VLOR.

Schiepers, M. e.a. (2020). *Volop Taal. Didactiek Nederlands voor de lagere school*. Leuven: OWL PRESS.

Vanhooren, S., C. Pereira & M. Bolhuis (2017). *Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.